

5. Ковалев А.И. Социализация личности: норма и отклонение. Москва, 2006. 376 с.
6. Методика диагностики и профилактики психологического неблагополучия в семье подростка (Методическое пособие для специалистов муниципальных служб) / за ред. Журавлева Е.А., Филиппова Е.Б., Анипович З.Н., Бойкова О.В., Кассий В.Ю. Кротова С.И., Козлова О.В., Беляева А.А. Москва: МГУ, 2003. 195с.
7. Психологические механизмы регуляции социального поведения / под ред. М.И. Бобневой, Е.В. Шороховой. Москва, 1999. 247 с.
8. Титов Б.А. Социализация детей, подростков и юношества в сфере досуга. Санкт-Петербург, 2008.

**УДК 159. 922:72**

**Світлана Шевченко,**  
кандидат психологічних наук,  
доцент, доцент кафедри психології  
Мелітопольського ДПУ імені Богдана Хмельницького  
(м. Мелітополь, Україна)

**Богдан Смірнов,**  
студент 4-го курсу спеціальності «Психологія»  
Мелітопольського ДПУ імені Богдана Хмельницького  
(м. Мелітополь, Україна)

## **ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ**

*У статті розкрито наукові погляди на природу особистісної креативності, на теоретичному рівні проаналізовано особливості розвитку креативності в юнацькому віці.*

***Ключові слова:** креативність, юнацький вік, творчі здібності, умови розвитку креативності.*

**Актуальність теми дослідження.** Однією з останніх тенденцій у сучасній психологічній науці є зростання інтересу до проблеми креативності особистості. Інтерес до даної проблеми обумовлений часом. Сучасне суспільство, переступило поріг третього тисячоліття, відводить особливу роль креативності кожної конкретної особистості. Щоб вирішити соціальні, екологічні, економічні та культурні проблеми, характерні для сьогодення дійсності, суспільству потрібні активні, творчо мислячі особистості. Держава, не здатна виявити і виховати творчих людей, не здатна модифікувати свою соціально-економічну систему. В даний час ця проблема стоїть особливо гостро через зростання ступеня соціальної невизначеності. У зв'язку з цим сучасним суспільством пред'являються підвищені вимоги до покоління, що вступає у життя. Здатність юнаків до несподіваного погляду на ситуацію природу речей, їх розкутість і сприйнятливість до нестандартних підходів у вирішенні проблем - це величезний капітал товариства. В умовах, коли кожна людина повинна бути конкурентоспроможним на ринку праці, тільки творчий підхід до будь-якої справи допоможе людині зайняти своє гідне місце в житті. Цим обумовлена *актуальність* означеною проблеми.

**Мета статті** - здійснити теоретичний аналіз розвитку особистісної креативності в юнацькому віці.

**Виклад основного матеріалу.** В сучасних умовах проблема креативності особистості, джерел і факторів її розвитку набуває особливої актуальності і стає найважливішим напрямком наукових досліджень. Безліч робіт з цієї проблеми пов'язані з іменами зарубіжних психологів (Т. Амабайль, Ф. Барон, Дж. Гілфорд, Є. Торренс, З. Медник, Дж. Рензулли, А. Маслоу, Д. Роджерс, Р. Стернберг, Р. Уоллес, Д. Урбан, Е. Боно). У вітчизняній психології особливий внесок у дослідження цього напрямку внесли

фундаментальні праці таких дослідників, як Д.Б. Богоявленская, Я.А. Пономарьов, В.М. Дружинін, А.М. Матюшкин, В.М. Козленко, Н.Ф. Вишнякова, Л.Б. Ермолаева-Томина, Е.П. Варламова, С.Ю. Степанов, І.А. Бескова та інших. При визначенні місця креативності у структурі особистості відзначається проблема неузгодженості наукових даних в дослідженнях креативності і її взаємозв'язку з особистісними особливостями, зокрема, мотиваційним компонентом (В.Е.Мильман, Л.Б. Ермолаева-Томина, Е.П. Ільїн, Д.Б. Богоявленская, А.М. Матюшкин, І. Пуфаль-Струзик, Ю. Козелецький, М.С. Семилеткіна). Відзначимо недостатню розробленість терміна «особистісна креативність», відсутність їх у психологічних словниках за наявності різних підходів до її розгляду, розробок, досліджень, присвячених даній тематиці (Г.В. Сорокоумова, А.А. Попель, Т.Н. Березина, О.Л. Солдатова, А.А. Голованова, Д.Л. Джонсон, О.Н. Воронін, О.Л. Южанинова, та інших).

Рішення даної проблеми має особливе значення для юнацького віку, так як саме цей вік, є сприятливим періодом для розвитку креативності з метою закріплення її як стійкої характеристики особистості. Це обґрунтовано у експериментальних дослідженнях, що виявили «сплеск» проявів креативності в юнацтві (Д.Б. Богоявленська, В.Н. Дружинін, С.Н. Козленко, Дж.Рензулли, Р. Стернберг, В.С. Юркевич та ін), так і теоретичними положеннями, що розкривають особливості розвитку особистості в даний віковий період (Л.І. Божович, В.О. Давидов, В.С. Кон, Н.С. Лейтес, Е.А. Шумилін та ін).

Розвиток креативності проходить як мінімум дві фази: Розвиток «первинної» креативності як загальної творчої здібності, неспеціалізованій по відношенню до певної галузі людської життєдіяльності. Сензитивний період цього етапу, за даними ряду авторів настає у 3-5 років. В цей час наслідування значимого дорослого як креативному зразку, можливо, є основним механізмом формування креативності. До трьох років у дитини, за даними Д. Б. Ельконіна, з'являється потреба діяти як дорослий, «зрівнятися з дорослим». У дітей з'являється потреба в компенсації і розвиваються механізми безкорисливої імітації діяльності дорослого. Спроби наслідувати трудовим діям дорослого починаються спостерігатися з кінця 2-го по 4-й рік життя. Швидше за все, саме в цей час дитина максимально сензитивна до розвитку творчих здібностей через наслідування [6].

Особливої значущості має розвиток креативності в юнацькому віці. У цей період на основі «загальної» креативності формується «спеціалізована» креативність: здатність до творчості, пов'язана з певною сферою людської діяльності, як її «зворотна сторона», доповнення і альтернатива. На цьому етапі особливо значущу роль відіграє професійний зразок, підтримка сім'ї та однолітків. Але головне, юнак визначає для себе «ідеальний зразок» творця, якого він прагне наслідувати (аж до ототожнення). Друга фаза закінчується запереченням власної наслідувальної продукції і негативним ставленням до колишнього ідеалу. Індивід або затримується на фазі наслідування назавжди, або переходить до оригінальної творчості. Однак, у ході соціалізації встановлюються дуже специфічні відношення між творчою особистістю і соціальним середовищем. По-перше, часто креативи відчувають дискримінацію у школі із-за орієнтації навчання на «середні оцінки», уніфікації програм, переважання жорсткої регламентації поведінки, відношення вчителів. Вчителі, як правило, оцінюють креативних учнів як «вискочок», демонстративних, істеричних, упертих і т. д. Опір їх репродуктивної роботі, їх велика чутливість до монотонії розцінюється як лінощі, впертість, дурість [8].

В юнацькому віці всі сторони психічного розвитку знаходяться в стадії активного переструктурування і формування. Це виявляється у підвищенні значущості системи особистісних цінностей, розвитку самосвідомості і самопізнання, які характеризуються виникненням рефлексії, усвідомлення своїх мотивів (В.С. Кон) [2; 7].

Представники гуманістичної психології (К. Роджерс, А. Маслоу та ін) виділяють зовнішні (забезпечення психологічної безпеки, відсутність оцінювання) та внутрішні (відкритість особистості до нового досвіду, внутрішнє позитивне оцінювання творчості) умови розвитку креативності в юнаків. Е. Торренс та Дж. Гілфорд пропонують в якості умов: забезпечення сприятливої атмосфери, заохочення різних творчих продуктів у школі і вдома, виховання у дитини усвідомлення цінності творчих рис своєї особистості, взірць

креативного поведінки в навколишньому середовищі. Вітчизняні дослідники виділяють в якості умов наявність позитивного зразка творчої поведінки, соціальне підкріплення творчої поведінки (В. Н. Дружинін, Н.В. Хазратова), наявність наставника і вплив сім'ї (Е. А. Корсунський), вплив сімейних відносин та умови розвитку в школі (Е. Е. Тунік) [4].

Формування креативності юнацтва в процесі соціального виховання залежить від єдності педагогічних, соціальних та організаційних умов. Сам процес соціального виховання розглядається як найбільш інтегративна (базове, основне, об'єктивне) умова формування креативності, так як кожен студент об'єктивно включений в даний процес. Разом з тим, слід виділити передумови, назовемо їх потенціалами (особистісний, діяльнісний і середовий), сприятливе поєднання яких сприяє результативному формуванню креативності студентів в процесі соціального виховання. Визначаючи дані потенціали - передумови (сукупність зовнішніх і внутрішніх впливів, що впливають на формування креативності), ми виходили з акмеологічних досліджень (А.А. Бодальов, А.А. Деркач, Н.В. Кузьміна та ін), де в якості значущих виділялися наступні акмеологіческие умови: задатки; загальні та спеціальні здібності суб'єкта; сучасний стан суспільства, умови соціального виховання; можливість отримання освіти, доступ до культурних цінностей [3].

Особистісний потенціал юнаків (як суб'єктів соціального виховання в аспекті формування креативності) визначається через наступні особистісні особливості цього вікового етапу: творчий потенціал, творчу спрямованість; творчу активність[5].

Навчаючись, юнак включається в різні види діяльності, при цьому він може видозмінювати, перетворювати свою життєдіяльність (інтереси, ціннісні орієнтації та ін.), розвивати свій творчий потенціал. Ведучими видами діяльності виступають навчальна і науково-дослідна, поза навчальна діяльність так само стає джерелом формування креативності [1].

Як зазначав С.Л. Рубінштейн, високі досягнення людини в діяльності є чинником, істотно розвиває особистість. З іншого боку, чим простіше, однорідніше діяльність, виконувана людиною, чим менше поле прояви його активності, тим меншою мірою виявляється розвиненою його особу [7]. Отже, щоб діяльнісний потенціал юнаків мав позитивну спрямованість, необхідно: творча спрямованість і характер діяльності; активне включення у творчу діяльність; використання у повному обсязі соціально-педагогічних можливостей творчої діяльності; організація взаємодії у творчій діяльності; спільна творчість юнаків та вчителів; · безпечний простір творчої діяльності[7].

Середовий потенціал як передумова формування креативності юнаків структурований за трьома рівнями: міжособистісний, груповий і вузівський. Існує різноманіття підходів до побудови моделей освітнього середовища: еколого-особистісна (В.А. Ясвин), комунікативно-орієнтована (В.В. Рубцов), антрополого-психологічна (В.І. Слободчиков), психодідактическая (В.П. Лебедева, В.А. Орлов, В.А. Ясвин), екопсихологічної (В.І. Панов) та ін. [2].

Результативність даного потенціалу залежить від того, наскільки виділені взаємини сприяють сприятливому емоційному тлу міжособистісних відносин учнів між собою, а також учнів і викладачів в спільній творчій діяльності та спілкуванні.

У процесі соціального виховання значну роль відіграють люди, які безпосередньо взаємодіють з вихованцями. Розуміння соціального виховання, з точки зору гуманістичного підходу, як створення умов для розвитку особистості на основі суб'єкт-суб'єктного підходу, спирається в даному випадку на творчу взаємодію вихователів і вихованців. Для юнаків важливо і необхідно оточення, що дозволяє відчувати, що його приймають таким, який він є. У такому соціально-психологічному кліматі він може майже всю свою енергію віддавати творчим, продуктивним заняттям (за А.Г. Маслоу) [4].

Соціальне виховання юнаків у навчальній групі, яке визначається соціальним статусом і призначенням освітнього закладу, спрямоване на формування такого менталітету особистості, який відрізняє її від інших, наповнює соціальним своєрідністю і дозволяє якісно вирішувати професійно-особистісні завдання. Воно обумовлене соціально-психологічним кліматом, сформованими традиціями, виховною діяльністю, авторитетними особистостями, що забезпечують виховний процес, творчої середовищем, визначальною соціальною затребуваністю формованою людини. Все це є специфічним і відрізняє вихованців даної установи [5].

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Виділимо наступні характеристики освітнього середовища як передумови формування креативності юнаків: дотримання принципів побудови креативної середовища, відповідність змісту креативної середовища реалізованої програмі дослідження, насиченість і різноманітність креативної середовища, що забезпечує зайнятість кожного суб'єкта, орієнтація на творчі можливості та індивідуальні особливості кожного юнака. Таким чином, спираючись на діяльнісний, суб'єкт-суб'єктний, середовий підходи в процесі соціального виховання, результативне формування креативності юнаків залежить від використання в повному обсязі ресурсів потенціалу освітнього середовища, безпосереднього включення юнаків у міжособистісне спілкування один з одним, організації спільної творчості і врахування особливостей та специфіки освітнього середовища.

Таким чином вивчення особливостей розвитку креативності та її детермінант у юнацькому віці актуально, адже при виділенні і моделюванні зовнішніх умов розвитку креативності, чимало важливий облік внутрішніх детермінант.

### Список використаної літератури

1. Коваль І.І. Психолого-педагогічні умови розвитку творчих здібностей школярів. Київ, 2006.
2. Кон І. С. Психология юношеского возраста. Москва: Просвещение, 1999.
3. Кульчицька О. І. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей. *Обдарована дитина*. 2007. С. 42–44.
4. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности. *Вопросы психологии*. 1999. №6. С. 29-33.
5. Олох А. Творческий потенциал и личностные перемены. *Суспільні науки за кордоном. Сер. Науковедение*. 1998. №4. С. 69-73.
6. Подорожна І.В. Фактори розвитку креативності студентів. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія*. Випуск 2(133). 2008. С.1 41-144.
7. Рудик П.А. Умственная одаренность и ее измерение. Москва, 2007. 141 с.
8. Степанов В.Е. Психология одаренности детей и подростков. Москва: Прогресс, 2001.